

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

**Javaslat a
Sváb hétköznapi és ünnepi viseletek a kezdetektől a 20. század közepéig
Németbányán”
települési értéktárba történő felvételéhez
a kulturális örökség kategóriájába**

Készítette:

...Kiss Albertné.....(név)
..... (aláírás)
Németbánya, 2021, június 21....., dátum)

(PH)

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Kiss Albertné
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Kiss Albertné
Levelezési cím: Németbánya, Kossuth u. 39
Telefonszám: 89/350-019 30/2908333
E-mail cím: kberci39@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése **Sváb hétköznapi és ünnepi viseletek a kezdetektől a 20. század közepéig Németbányán**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
 ipari és műszaki megoldások **kulturális örökség** sport
 természeti környezet turizmus és vendéglátás
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye Németbánya
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési tájegységi megyei külföldi magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A németbányai németek (svábok) az őshazából hozták magukkal az öltözködési szokásaikat, melyet főként a célszerűség és az ünnepek határoztak meg. A ruhaneműk alapanyaga kezdetben a házi szövésű lenvászon volt, melyből ügyes kezű asszonyok varrtak a család tagjainak.

A **férfiak** a hidegebb évszakokban pargetből készült hosszú alsónadrágot (Untahosn) hordtak, bokánál összekötve. Nyáron a nagy melegben alul rojtos, lenvászon gatyá volt rajtuk, ez volt az otthoni viselet is. Az ing is bő fehér lenvászonból készült, melyet esetenként egyik sarkánál felhajtott kékfestő köténnyel védtek. Nyáron mezítláb jártak, de a mezei munkához bakancsot viseltek. Hűvösebb napokon posztóból készült csizmanadrágot (Tschismahosn) hordtak, melyet csak később váltott fel a pantalló. Ünnepnapokon fényesszárú csizmát húztak. A fehér vagy csíkos ingre fekete zakót vettek fel. Csípő alá érő dupla gombsoros nyakkihajtós gallérú (Pölgallér) kabátot (Jangel) nemcsak a felnőtt férfiak viseltek, hanem a fiúgyermek is iskoláskortól kezdve. A férfiak ruházatát –beleértve a kisgyermekeket is- kalap (Huit) egészítette ki, melyet rozmaringgal díszítettek. A tehetősebbek hengeres tokkalapot viseltek, széles fekete szalaggal. Később aztán praktikusabbnak tűnt a nyakra és fülre lehajtható, áll alatt gombolható posztósapka. Hidegben kesztyűt (Hautsich) is viseltek.

A női viseletek három csoportba sorolhatók. Nagy ünnepek, (farsang, lakodalom, búcsú) kisebb ünnepek (egyházi ünnepek, vasárnap) és hétköznapi, munkavégzéshez használt ruházat.

Az 1940-es évek végéig a menyasszony és vőlegény is feketében járult az oltár elé. A menyasszony 2-3 rózsaszín alapon virágmintás csipkés, slingelt alszós szoknyát (Untakhiel) vett fel, arra jött a fekete szövetből készült felsőszoknya, melyet fekete csipkés terliszter kötény (Viarta) egészített ki. Az elől plisszírozott, (Peilike) hosszú ujjú blúz (rékli) (Rekl) nyakpántos vagy galléros csipkés fekete anyagból készült. Fejükön elül megkötött fekete kendőt (Kopftirchl) viseltek. Az esküvő után fejkendő nélkül sehol nem jelenhetett meg az asszony. A hajra először az alsó kendő (Schopf) került, melyet a tarkón kötöttek meg, ez tartotta a kontyot is. Anyaga egyszerű sifon delin vagy vászon hiszen ez a felső kendő alól sosem látszott ki. Éjszakára is hálókendőt hordtak Nyáron pántos félcipő, (Spangerlschui) télen magas-szárú fűzős cipő (hochi Schui) volt a lábukon.

A férfiak vagy fekete szövetnadrágot, vettek fel cipővel, vagy csizmanadrágot fényes szárú csizmával. Minden ünnepi alkalomra fehér inget hordtak fekete szövetkabáttal, fekete kalappal.

Kisebb ünnepeken az asszonyoknak a feketén kívül megtette a sötétbarna, zöld, sötétkék anyagból készült piros rózsás-mintás kasmirszoknya is, csipkés fekete terliszterköténnyel. Felül fehér vagy fehér alapon virágmintás fehér blúzt (Rekl) viseltek. Hűvösebb időben a női öltözetet kötött vagy szövetből készült fekete rojtos berliner vállkendő (Hojstirchl) vagy szvetter (Swéda) egészítette ki. Melltartót akkor még nem hordtak, ehelyett volt a fehér vagy rózsaszín elől végig gombos alsó rékli (Untarekl) A fehér vagy barna patentharisnyát (Patentstrimpl) széles gumiszalaggal erősítettek térd felett a combhoz. Bugyit nemigen viseltek nyáron, de télen pargetből készült térdnél gumis bugyit hordtak, mely alsóneműt a Czinger nevű zsidónál vásároltak. a ruhákat varróasszonyok készítették, a múlt század elején már megjelentek a Singer varrógépek.

Vasár és ünnepnapokon a fiatal lányok fehér vagy virágmintás, elől gombos plisszíres, magas nyakú blúzt viseltek fekete szoknyával, fényes köténnyel. A legények pantallót, hózentrógerrel és fehér inggel. A hengeres ill. hagyományos kalap elmaradhatatlan volt minden évszakban. A fiúgyermek 4-5 éves kortól hasonló ruházatot kaptak mint a férfiak: hosszú, vagy térdig érő pantalló, inggel és zakóval, magas szárú cipővel. Az iskolás gyermekek is ilyen öltözetben jártak iskolába.

A hétköznapi avagy munkára használt ruhanemű már egyszerűbb anyagból készült. Nyáron kartonblúz és kékfestő anyagból készült szoknya és kötény volt az asszonyoknak, télen – nyáron klumpát is (Hojzschui) viseltek, otthonra textilpapucsot vagy tutyit (Sekl) vettek fel. Gyakran jártak mezítláb még a kicsi gyermekek is. A csecsemő-korú gyermekek nemtől függetlenül szoknyácskát kaptak iskolás kortól kezdve a felnőttekéhez hasonlót.

A legkülönlegesebb karácsonyi viselet (Tracht) volt a Christkindl ruha. A 15-16 éves lányok gyöngyörű, saját maguk, vagy anyjuk által készített, csillogó, villogó, csak erre az egy alkalomra szóló viseletet öltöttek. Ebben jártak karácsony napján a házakat és a Kisjézus születéséről énekeltek. Könnyű, fehér anyagból készült, alul színes és nemzeti színű (piros-fehér-zöld) szalagokkal díszített pliszé szoknyát vettek fel, erre piros pettyes fejkendőből készült kötényt kötöttek. Ezt is gazdagon díszítették színes szalagokkal, gyöngyökkel. A fehér - ujján szalagokkal díszített - blúzra és fekete mellényre tették fel a nagyméretű, egész mellett beborító „szivet”, mely különleges sok munkával készült: nagyméretű fehér kendőt, vagy kisebb asztalkendőt erősen kikeményítettek, háromszög alakúra hajtottak és a leghosszabb

oldalánál behúzva (raffolva) a nyakukba akasztották. Ezáltal ez egy domború szívformát nyert. Csillogó, villogó gyöngyökkel, flitterrel, színes szalagokkal, apró tükröcskével ékesítették. Hajukat kibontva a vállukra eresztették és fehér papírból készült virágkoszorút raktak a fejükre. Ezt az öltözéket, azok az asszonyok, akik a mellékletben található, 1941ben (80 éve!) készült fotón láthatók, összejöttek 40 év múlva, 1981-ben, és egy babát felöltöztettek ugyanolyan ruhába amelyet ők viseltek karácsonykor. A babát Kiss Rita németbányai gimnazista kérésére készítették, aki a budapesti Kossuth Lajos Német Nemzetiségi Gimnázium tanulója lett és falujának egy viseletét kellett bemutatnia. A Trachtenpuppe azaz a Christkindl baba azóta is a gimnázium vitrinében van. Ez adta az ötletet hogy 80 év után ismét elkészítsük ugyanezt a viseletet. Somkuti Mária népi kéműves vállalta el a feladatot, akinek segítségére volt édesanyja Hoffmann Mária(1927) aki a mellékletben látható archiv fotón Christkindl lány volt. Az autentikus módon felöltöztetett baba a faluház vitrinében látható.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Németbánya értéktára a német nemzetiségi kultúra jelentős részét - az épített örökség, , szakrális emlékek, kulturális örökség, természeti környezet kategóriában -már dokumentálta és megőrizte. A Hudi József történész által szerkesztett, 2003-ban megjelenő-falumonográfiában „Adalékok Németbánya néprajzához” címmel Kiss Albertné kutatása alapján olvasható a népi élet a születéstől a házasságig, a kisgyermekkor, serdülőkor, a jeles napok, a szokások és a hagyományok. A Régi ízek egy bakonyi sváb falu Németbánya konyháiból c. 2020-ban megjelent könyvecskéből az étkezési szokásokat és sváb ételeket ismerheti meg az érdeklődő. Mindezt hiányzott a népi viseletek (férfi, női, ünnepi és hétköznapi valamint a Christkindl viseletek bemutatása, leírása dokumentálása. A mellékelt javaslat ezt a hiányt pótolja a viseletek pontos leírásával archiv fotók segítségével.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Hudi József: Németbánya története 2003.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

www.nemetbanya.hu/ értéktár

II.

MELLÉKLETEK

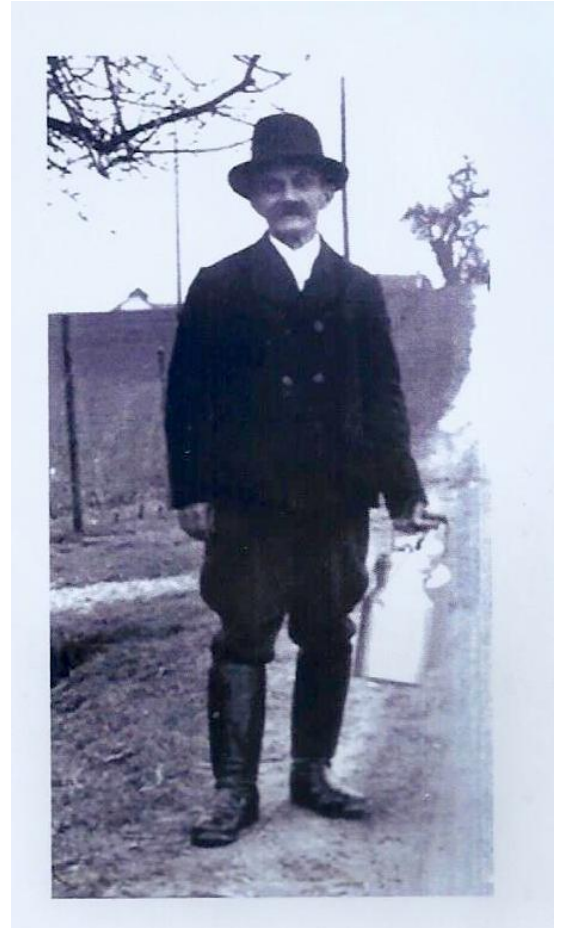
1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

A férfiak viselete

Idősebb férfiak kalappal, sapkában, csizmanadrágban, pantallóban, félkabátban és a fiatal legények fejfedő nélkül.

Az alsó képen a férfiak pantallósan nadrágtartóval (hózentrógerrel), fehér ingben a Drexler kocsmá udvarán vasárnap délután

Fiatallégények pantallóban és a regruták csizmanadrágban, szalagos kalappal. 1940 körül

Vasárnapi idill a tanító ház udvarán 1907-ben. Baloldalt Plell György a tanító keménykalapban. Jobbra két ünneplős parasztember pantallóban, mellényben, zakóban kalapban. A mezítlábas kis lányka Brücher Katalin, a tanító 9 éves árva unokahúga. Öltözete akár a felnőtteké.

Locher Jánosné sz. Brücher Katalin. kb. 30 év múlva férjével. Ruházata alig változott.

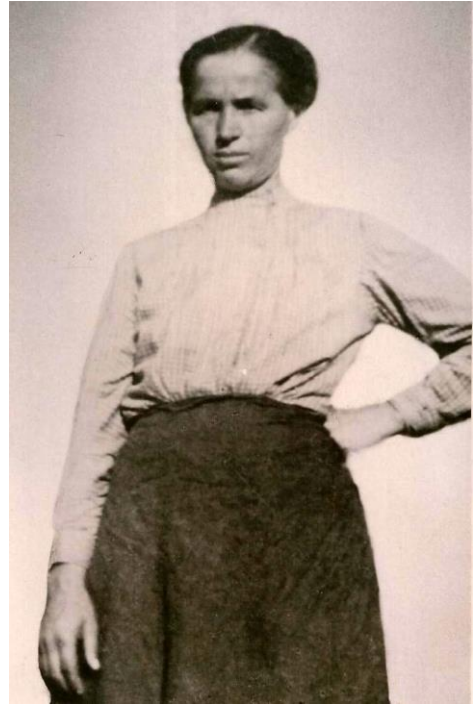
A lányok, asszonyok viselete

Meidl Anna fején Scopf fekete Rékl (1920 körül) Schmal Anna: Rekl, Viarta és Spangerlschui

Fiatallányok a kocsmaudvaron: Fehér szoknyában fehér aprómintás blúzban, (Rekl) kötényben

A múlt század harmincas-negyvenes éveinek viselete lányokon és fiatal asszonyon.

Esküvői viselet

A Waldmann és Kungl házaspár esküvője 1940-ben

A férfiaknak fehér ing, kétsoros gombolású fekete zakó, pantalló vagy csizmanadrág. A nőkön fekete rékli, szövetsoknya és fényes atlaszkötény. Fejükön hátra kötött kendő. Egyikük kezében rózsafüzér

Idős asszonyok viselete

Gerwald Andrásné Meidl Anna fiával Györggyel Noszlopi Józsefné Straub Katalin (1970)

Noszlopiné boszorkénylábat (Trudhaxn) rajzol az ajtóra a rontás ellen (kb 1980)

Ehmann Józsefné 1960-ban

Familie Straub - die Eltern mit den beiden Söhnen, den Schwiegertöchtern und Enkeln

A Straub család fiaikkal menyéikkel és unokáikkal 1930 körül

Ruházat a munkához

Munkához könnyű nyári kartonruha, köténnyel, kendővel a férfiaknak pantalló sildes sapkával a múlt század ötvenes éveiben. A kalácsa családjai Somkuti Andrásék, Peidl Andrásék, Plechinger Ferencék és Paulics Antalék. Az alsó képen Boldizsár Ferencné Noszlopi Katalin előlgombos karton ruhában tehenes fogattal

Iskolás gyermekek ruházata

1907

1959

A századfordulón alig különbözött az iskolás gyermekek ruházata a felnőttekétől.
A negyvenes évektől a hatvanas évekig a fiúk zakóban, a lányok ruhájuk felett pettyes
kötényben jártak iskolába.

Korn Ferike 1940-ben

Az 1965-ben készült osztályképen a fiúk még mindig ugyanolyan zakóban jártak iskolába, mint a csoportkép mellett, 1940-ben készült képen. A kislányok szövetruhájukra szvettart vettek fel.

Az óvodás korú gyermekek viselete

A mintegy ötven kis óvodás gyermek 1943-ban.

A kislányok galléros, elől gombos karton vagy kékfestő ruhában jártak kis köténykével. A fiúk hosszú vagy térdig érő pantallóban, fehér ingben és esetenként zakóban jártak., Némelyik kalapot is hordott, vagy katonasapkára emlékeztető fejfedőt. Cipőt nyáridőben nem hordtak!

A Christkindl viselet 1941-ben

A lányok balról jobbra: Hoffmann Mária, Klettner Katalin, Peidl Teréz, Mayer Terézia, Wenzel Erzsébet Peidl Erzsébet.

1981-ben a régi christkindlis lányok elkészítették a christkindli - babát (Trachtenpuppe) a Budapesti Kossuth L. Nemzetiségi Gimnázium számára ugyanúgy amilyen az ő öltözetük volt 1941-ben

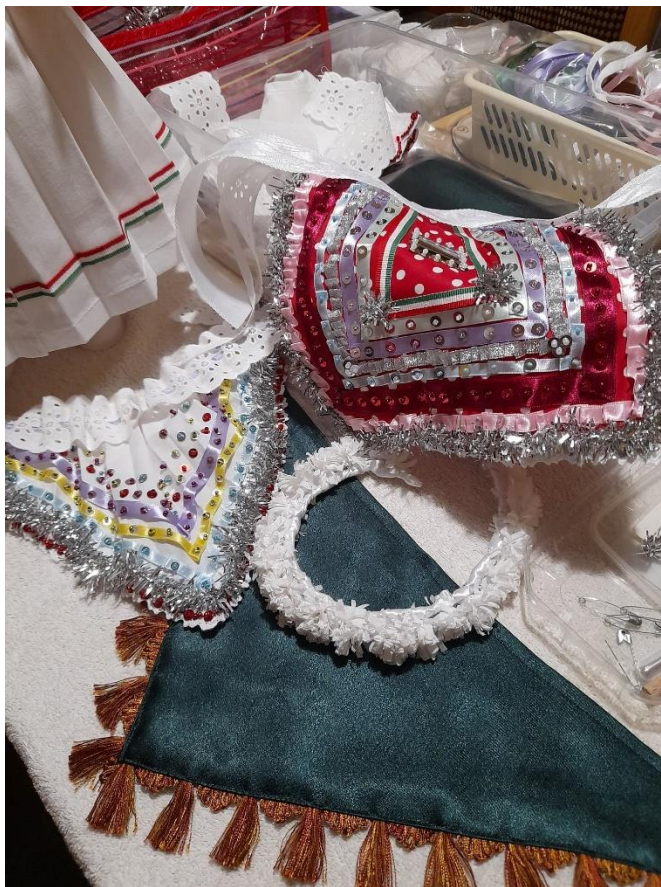

Az 1981-ben készült Christkindl baba

A Budapesti Kossuth Lajos
Német Nemzetiségi Gimnázium
nemzetiségi falvak viseleteit bemutató
vitrinjében látható

2021. Készül Németbánya értéktára részére a Christkindl baba

Somkuti Andrásné sz. Hoffmann Mária (ma 94 éves) egykori christkindlis lány segítségével készítette el lánya Somkuti Mária népi kézműves iparművész a viseletes babát, mely a faluház vitrinjében 2021-ben kapott méltó módon helyet.

A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslathoz csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

NYILATKOZAT

Alulírott Kiss Albertné engedélyezem, hogy az általam a Régi németbányai viseletekről

2021-ben készített és közzétett archív és új fényképeket és egyéb digitális adathordozón átadott dokumentumot, filmet, stb. a Németbányai Települési Értéktár Bizottság korlátlanul, bármikor térítés- és díjmentesen felhasználhassa és nyilvánosságra tegye a helyi értékek adminisztrációja, archiválása, dokumentálása és népszerűsítése érdekében.

Kelt, Németbánya, 2020 június 10.-én

Kiss Albertné

Név

Németbánya Kossuth 39

89/350019

Cím, elérhetőség

Sz. ig. sz.:462671PA